

*Najpiękniej umiera gałąź
– łamie się pod ciężarem własnych owoców.*

Friedrich Hebbel

Ks. prof. Jan Chwałek urodził się 7 stycznia 1930 r. w Woli Baranowskiej (woj. podkarpackie). Początkowo kształcił się w rodzinnej miejscowości, by następnie ukończyć gimnazjum w Baranowie Sandomierskim. W trakcie edukacji w liceum ogólnokształcącym wstąpił równolegle do Niższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu. W tym czasie ujawniło się jego zainteresowanie organami, które trwało do końca życia. Pomagając przy strojeniu instrumentu znajdującego się w sandomierskiej katedrze oraz uczestnicząc w pracach remontowych przy nim, zwrócił uwagę organmistrza Pajdowskiego z Warszawy, który zauważył jego zdolności oraz predyspozycje do tego typu aktywności. W 1951 r. rozpoczął studia

filozoficzno-teologiczne w tamtejszym Wyższym Seminarium Duchownym. 17 czerwca 1956 r. przyjął święcenia kapłańskie. W tym samym roku rozpoczął studia muzykologiczne w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Od trzeciego roku studiów, z polecenia biskupa ordynariusza, prowadził zajęcia w ramach kursu dla organistów, gdzie pracował do 1972 r. Z początkiem 1961 r. został administratorem parafii Pelagów niedaleko Radomia. Zatrudniony został również w ramach godzin zleconych w KUL, prowadząc zajęcia z zakresu organoznawstwa i paleografii muzycznej. W tym samym roku objął również funkcję wikariusza w parafii pw. św. Józefa w Sandomierzu.

W 1963 r. mianowany został profesorem Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, a rok później otrzymał stopień doktora teologii w zakresie muzykologii kościelnej. W 1972 r. zwolniony został z obowiązków wykładowcy seminaryjnego, by zamieszkać w Lublinie i oddać się pracy dydaktyczno-naukowej. Działalność ta doprowadziła go do uzyskania w 1980 r. stopnia doktora habilitowanego w zakresie muzykologii, a po roku - otrzymania stopnia docenta. W latach 1982–1986 kierował Instytutem Muzykologii Kościelnej w KUL, natomiast w latach 1984–2005 pełnił funkcję pierwszego kierownika Katedry Instrumentologii.

W 1992 r. otrzymał godność profesora nadzwyczajnego. W 1994 r. ponownie ustanowiony został profesorem Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu. W 2000 r. przeszedł na emeryturę, a pięć lat później zakończył pracę w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Ks. prof. Jan Chwałek dzięki swej dydaktycznej aktywności pozostawił po sobie cenne owoce, m.in. w postaci licznie wypromowanych prac (114 magisterskich oraz 11 doktorskich). Przyczynił się do wprowadzenia zajęć z organoznawstwa w ramach studiów z muzykologii w KUL. Organizował również liczne wyjazdy terenowe ze studentami, organizując dla nich warsztaty organoznawcze, podczas których mieli oni także okazję bliższego poznania sztuki organmistrzowskiej.

Zainteresowania badawczo-naukowe ks. Jana Chwałka koncentrowały się początkowo wokół tematyki chorału gregoriańskiego, a w szczególności jego notacji. Zajmował się również paleografią muzyki menzuralnej. Z biegiem czasu jednak jego uwaga kierowała się coraz bardziej w stronę zagadnień związanych z instrumentoznawstwem, by wreszcie w głównej mierze poświęcić swój warsztat problematyce skupiającej się wokół organów. Stał się tym samym prekursorem badań z zakresu organoznawstwa i budownictwa organowego na gruncie polskim.

U podstaw jego działalności znajdowała się praca na bazie archiwalnych źródeł, a także osobiste doświadczenia i wnioski z podejmowanych praktyk organmistrzowskich. Dużo czasu poświęcił również akustyce i strojom muzycznym. Istotnym zagadnieniem stała się także kwestia menzur, a także intonacji głosów organowych.

Swoje autorskie ujęcia zaprezentował m.in. w wydanej w 1971 r. pracy pt. *Budowa organów. Wprowadzenie do inwentaryzacji i dokumentacji zabytkowych organów w Polsce*. Stała się ona pierwszym polskim podręcznikiem z zakresu organoznawstwa, poruszającym wszechstronne zagadnienia z zakresu budowy organów. Przyczynił się również do opublikowania innych dzieł poruszających płaszczyznę organową. Opracował ok. 60 artykułów naukowych i popularnonaukowych oraz blisko 30 haseł do *Encyklopedii katolickiej KUL*.

O wysokiej pozycji naukowej ks. prof. Jana Chwałka świadczy chociażby jego przynależność do licznych organizacji: Towarzystwa Naukowego KUL, Związku Kompozytorów Polskich (sekcja muzykologów), Polskiego Towarzystwa Muzyki Dawnej, *International Musicological Society*, *Gesellschaft der Orgelfreunde*, Towarzystwa Miłośników Muzyki Dawnej, Komitetu Redakcyjnego „Studiów Sandomierskich” (1995–1999) oraz Komitetu Redakcyjnego Zeszytów Naukowych KUL (1997–2000).

Należy podkreślić, że ks. prof. Jan Chwałek był nie tylko uznanym organoznawcą, ale także organmistrzem. W 1974 r. uzyskał tytuł czeladnika w Izbie Rzemieślniczej w Warszawie. Z powodzeniem łączył więc aktywność naukowo-dydaktyczną z rzemiosłem praktycznym. W celu lepszego poznania sztuki budownictwa organowego odwiedzał europejskie zakłady organmistrzowskie, m.in. w Niemczech, Szwecji czy Francji. W 1988 r. otrzymał mistrzowski dyplom w Izbie Rzemieślniczej w Krakowie. W 1997 r. został powołany na rzeczoznawcę Ministerstwa Kultury i Sztuki w zakresie konserwacji zabytkowych organów. Rok później został także członkiem czeladniczo-mistrzowskiej komisji egzaminacyjnej w obszarze organmistrzostwa Izby Rzemieślniczej w Krakowie, gdzie przez pięć lat pełnił nawet funkcję przewodniczącego.

W dorobku jego organmistrzowskiej działalności znajduje się 9 nowych instrumentów (4 pozytyw i 5 organów). Jest również autorem 16 innych projektów oraz licznych remontów i translokacji. Przez swą aktywność konserwatorską oraz pracę w charakterze rzeczoznawcy i konsultanta opracował obszerny zasób dokumentów związanych z organami.

W 2010 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim odbyła się uroczystość wręczenia księgi pamiątkowej ks. prof. Janowi Chwałkowi w 80. rocznicę jego urodzin. Wydarzenie to stało się jednocześnie okazją do spotkania uczniów i absolwentów KUL. Wybrzmiało tym samym wiele słów uznania i wyrazów wdzięczności względem osoby profesora, jego pracy, dorobku i zasług.

W działalności ks. prof. Jana Chwałka naczelne miejsce zajmowała troska o pielęgnowanie dziedzictwa oraz dochowanie dobrostanu cennej spuścizny organów piszczalkowych. Wychował on i wykształcił liczne grono wysokiej klasy organoznawców i organologów, którzy podejmują własne czynności naukowo-badawcze, kontynuując w ten sposób niejako „dzieło życia” ich Mistrza. Zmarł 30 listopada 2018 r. w Woli Baranowskiej, gdzie spoczął na miejscowym cmentarzu. Przez swoich studentów zapamiętany został jako życzliwy, serdeczny i uśmiechnięty. Taki niech więc pozostanie na zawsze w pamięci wszystkich, którym losy organów piszczalkowych nie są obojętne, swoim życiowym *opus* zapisał bowiem bogate stronicie historii polskiego organoznawstwa i budownictwa organowego.

Ewelina Szendzielorz

Opracowano na podstawie:

SZYMANOWICZ M. (ed.2010). *Artificium - Ars - Scientia. Księga Jubileuszowa w 80. rocznicę urodzin Ks. Profesora Jana Chwałka*, Lublin: Polihymnia.

KOENIG F. (2014). *Pierwszy instrumentolog wśród muzykologów. Osiągnięcia naukowe w dziedzinie instrumentologii i działalność organmistrzowska ks. prof. Jana Chwałka*. „Musica Ecclesiastica”, 9, 61–72.

Mieczysław Klonowski urodził się 28 stycznia 1956 r. w Katowicach. Tam kształcił się w Zespole Szkół Łączności, mieszczącej się przy ul. A. Mickiewicza 16. Równocześnie rozpoczął naukę gry na fagocie w Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. Mieczysława Karłowicza w Katowicach przy ul. Teatralnej 16. Po tym, jak dowiedział się o istnieniu klasy organów w Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. S. Moniuszki w Zabrze, przeniósł się tam, kontynuując naukę w klasie organów mgr Łucji Widery, którą zwieńczył dyplomem w 1984 r. Przez pewien czas zawodowo śpiewał w chórze Filharmonii Śląskiej w Katowicach.

Wiele lat pełnił posługę organisty – najpierw w rodzinnej parafii pw. Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Brynowie (dzielnica Katowic), później przez dwa lata w kościele pw. św. Mikołaja w Lublińcu, a następnie, na prośbę ówczesnego proboszcza, ks. prał. Henryka Zganiacza, przeniósł się do katedry pw. Chrystusa Króla w Katowicach. Tam, zatrudniony na etacie, pełnił zarówno posługę organisty, jak i kancelisty. Grał też w krypcie katedry, gdzie czynnie współpracował z wybitną sopranistką Elżbietą Grodzką-Łopuszyńską. W 1985 r. złożył rezygnację z pracy w katedrze, całkowicie poświęcając się organmistrzostwu, które stało się jego głównym obszarem zainteresowań.

Na przełomie lat 70. i 80. XX w. praktykował pod kierunkiem Franciszka Magiery, specjalisty od fisharmonii. Od 1982 r. stał się uczniem i współpracownikiem wybitnego organmistrza śląskiego Jana Wyleżoła z Zabrza, z którego firmą kooperował do końca życia. 11 grudnia 1991 r. zdał egzamin mistrzowski przed Izłą Rzemieślniczą w Katowicach, uzyskując tytuł mistrza w rzemiośle organmistrzostwo. Prowadził samodzielny warsztat, mieszczący się w Katowicach przy Placu Rostka 1.

W swojej działalności organmistrzowskiej M. Klonowski współpracował m.in. z Janem Wyleżołem z Zabrza (1982–2018) oraz Markiem Urbańczykiem z Siemianowic Śląskich (1985–2000). Prowadził liczne konsultacje i stał współpracę z prof. Julianem Gembalskim z AM w Katowicach. Dla środowiska organmistrzowskiego w Polsce stał się niekwestionowanym autorytetem – znakomitym rzemieślnikiem, znawcą tematu, mistrzem, świetnym intonatorem, stroicielem i konserwatorem. Konsultowali się z nim niemal wszyscy uznani organmistrzowie polscy. Wykształcił i przygotował do dyplomu z organmistrzostwa m.in. Łukasza Kurpasa z Mikołowa, z którym współpracował od 2007 r. do śmierci.

Od 1986 r. M. Klonowski prowadził liczne remonty, rekonstrukcje, przebudowy, a także translokacje wielu instrumentów. Działał głównie na terenie archidiecezji katowickiej, ale także w diecezjach: bielsko-żywieckiej, gliwickiej, legnickiej, opolskiej, sosnowieckiej, tarnowskiej, jak również na terenie archidiecezji: częstochowskiej, krakowskiej (m.in. prace renowacyjne przy organach w parafii i Sanktuarium pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Krakowie na Pogórze) i wrocławskiej. Prowadził też prace za granicą, głównie na Słowacji. Wyremontował ponad 40 organów zabytkowych. Wśród nich należy wymienić instrumenty firm: *Schlag und Söhne* (m.in. w Tworogu, Pszczynie, Tarnowskich Górach Strzybnicy, Kielczy, Raciborzu), Christiana Wilhelma Schaefflera (kościół św. Wawrzyńca w Mokrem), Carla Volckmana (Mikołów i Mysłowice), Paula Berschdorfa (Michałkowice i Pszów), Carla Spiegla (Koszęcin) oraz Antoniego Czopki

(Koszęcin). Spośród prac przy translokacji i montażu należy wymienić największą: w Małopolskim Centrum Kultury „Sokół” w Nowym Sączu (wg projektu dyspozycji i założeń brzmieniowych prof. Ireneusza Wyrwy). Dla wielu translokowanych instrumentów M. Klonowski projektował nowe, architektoniczne, dostosowane do wnętrza świątyń, prospekty. Jednym z jego ostatnich zrealizowanych projektów jest piękna barokowa szafa wraz z rozmieszczeniem podzespołów organów translokowanych z Norwegii do Sołka k. Opoczna (diecezja radomska).

Otaczał stałą opieką organy m.in. w archikatedrze Chrystusa Króla w Katowicach, katedrze św. Apostołów Piotra i Pawła w Gliwicach czy w Akademii Muzycznej w Katowicach (szczególnie zrekonstruowane przez siebie XVIII-wieczne organy z Przyszowej), organy licznych świątyń Katowic (Piotra i Pawła, Opatrzności Bożej), a także zabytkowy pozytyw z I połowy XVIII w. w Bieruniu Starym. Przygotowywał instrumenty do licznych festiwali organowych, m.in. w Strzegomiu, Legnicy, Świdnicy, Jeleniej Górze, Jaworze, Cieplicach, Walimiu, Gliwicach.

Mieczysław Klonowski był człowiekiem wielkiego serca, mistrzem i pasjonatem, miłośnikiem dokładności i precyzji, a przy tym osobą niezwykle kulturalną, przyjacielską, wielkoduszną, oddaną i pomocną.

Zmarł 24 grudnia 2018 r. w Katowicach. Został pochowany na cmentarzu Ojców Franciszkanów w Starych Panewnikach.

Bogdan Stępień

Opracowano na podstawie:

KŁONOWSKI M. *Wykaz prac przy organach zabytkowych*. Archiwum Parafii Katedralnej św. Ap. Piotra i Pawła w Gliwicach. Zespół akt: *Organy 2007–2009* [bez sygn.].

Archiwum Parafii Katedralnej św. Ap. Piotra i Pawła w Gliwicach. Zespół akt: *Organy 2007–2009*. Kserokopia dyplomu mistrzowskiego M. Klonowskiego [bez sygn.].

REGINEK A. (2018). *Słownik biograficzny muzyków kościelnych i twórców religijnej kultury muzycznej na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 375.

Relacje ustne: z Łukaszem Kurpasem (ucniem M. Klonowskiego) z 21.01.2019 r. i Martą Różak (zastępcą dyrektora PSM I i II stopnia im. S. Moniuszki w Zabrze), 21.01.2019.

Jan Wyleżół (Wyleżół) urodził się 3 września 1939 r. w Zabrze-Biskupicach, był synem Gerharda Wyleżóla – organmistrza wykwalifikowanego pod okiem pracowników Paula Berschdorfa. Rodzina mieszkała w Zabrze-Biskupicach przy ul. Trębackiej 3. Po ukończeniu szkoły podstawowej w Biskupicach w wieku 14 lat Jan Wyleżół kontynuował naukę (podobnie jak niegdyś jego ojciec) przy Zabrzeńskich Zakładach Naprawczych, którą zwieńczył dyplomem precyzyjnego ślusarza narzędziowego, uzyskując w tym zakresie tytuł mistrzowski. Jednocześnie już pomagał swojemu ojcu przy naprawach organów. Wspólnie zbudowali

w domu w Biskupicach organy o trakturze pneumatycznej i wiatrownicach upustowych z łączącymi membranami, które docelowo miały mieć 12 głosów.

Jan wzrastał w rodzinie i środowisku muzyków. Należał do chóru parafialnego przy kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Biskupicach, gdzie kwitło życie muzyczne Biskupic. Tam poznał swoją żonę, Marię, która była siostrą Joachima Gburka – dyrygenta chóru i organisty tego kościoła. Działała tam po wojnie nawet bardzo dobra orkiestra. Tam także zapoznał się z późniejszym profesorem AM w Katowicach, Julianem Gembalskim, z którym utrzymywał kontakty przez całe życie. Nawigując coraz to nowsze znajomości z wybitnymi muzykami, związanymi także ze Państwową Szkołą Muzyczną I i II stopnia im. S. Moniuszki w Zabrze, jak również z Akademią Muzyczną im. K. Szymanowskiego w Katowicach, samodzielnie, ale z zamiłowaniem uczył się szeroko pojętej sztuki muzycznej.

Ok. 21. roku życia z pomocą ojca rozpoczął samodzielną działalność organmistrzowską, korzystając przy tym z jego doświadczeń. Jednocześnie rozwijał się w kierunku budowy, strojenia i naprawy pianin oraz fortepianów. Sztuki strojenia uczył się od Jerzego Kozaka – obdarzonego słuchem absolutnym wybitnego stroiciela AM w Katowicach. W tym zakresie uzyskał tytuł mistrza w Łodzi. Solidnie wykształcony, niemal zawsze stroił instrumenty bez pomocy urządzeń elektronicznych.

Praktykę organmistrzowską odbywał w firmie *Klimosz i Dyrzslag* z Rybnika. Tam też z wyróżnieniem zdał egzamin mistrzowski.

W 1977 r. założył własną firmę organmistrzowską, która zajmowała się naprawą, renowacją i konserwacją organów, a także fisharmonii, fortepianów i pianin. Zakład był zarejestrowany w Zabrze przy ul. Kowalskiego 12/75, gdzie mieszkał. Osobno prowadził warsztat, który obecnie przejął jego syn, Damian. Nieustannie dokształcał się, gromadząc i czytając literaturę fachową zarówno niemiecką jak i polską, którą rzetelnie studiował, badał i weryfikował własnymi rękami. Czynił to z niezwykłą pasją i oddaniem do końca życia. Pracował jako kierownik stroicieli fortepianów w AM w Katowicach, gdzie także opiekował się organami. Biegłe posługiwał się językiem niemieckim, co pozwoliło mu otworzyć się na kontakty z firmami zachodnimi (m.in. Mathias Schuke Potsdam) oraz praktykować u berlińskiego organmistrza, stroiciela i konserwatora instrumentarium elit muzycznych Gerda Sühringa (instrumenty historyczne, organy, pozytyw, klawesyny). Z początkiem lat 80. XX w. zaangażował do współpracy syna, Damiana, któremu od dzieciństwa zlecał pomoc przy strojeniu organów, a także wykonywaniu wszelkiego rodzaju membran skórzanych.

W swojej działalności organmistrzowskiej Jan Wyleżół wykształcił Mieczysława Klonowskiego, z którym współpracował do końca życia, a także organmistrza Marka Urbańczyka z Siemianowic Śląskich. Prowadził liczne konsultacje i stałą współpracę z prof. Julianem Gembalskim z AM w Katowicach. Dla środowiska organmistrzowskiego w Polsce stał się niekwestionowanym autorytetem, znakomitym rzemieślnikiem, znawcą tematu, mistrzem, intonatorem, stroicielem i konserwatorem. Konsultowali się z nim niemal wszyscy uznani organmistrzowie polscy.

Działał głównie na terenie metropolii górnośląskiej, prowadząc liczne prace konserwatorskie, organmistrzowskie (naprawcze i intonacyjne) przy niemal wszystkich istniejących tu organach, m.in. przy organach w Zabrze (Wniebowzięcia NMP w Biskupicach, św. Andrzeja, św. Kamila, św. Antoniego, Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rokitnicy, Niepokalanego Serca NMP, św. Franciszka na Zaborzu), Bytomiu (św. Anny, św. Barbary, św. Wojciecha), Gliwicach (dwukrotnie katedra św. Apostołów Piotra i Pawła, św. Bartłomieja, Wszystkich Świętych, św. Jana Chrzciciela w Żernikach, Ducha Świętego w Ostropie), Kuźni Raciborskiej, Poniszowicach, Raciborzu, Rudzie Śląskiej, Rybniku, Turzu, Wieszowie, ponadto w Łędzinach, Radzionkowie (archidiecezja katowicka), Dziewkowicach (diecezja opolska) i wielu innych. Wspólnie z M. Klonowskim pracował przy translokacji licznych instrumentów, m.in. organów Walckera z Niemiec do kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa (oblatów) w Katowicach oraz Marcusena do kościoła pw. Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Brynowie - dzielnicy Katowic.

Zmarł 16 marca 2018 r. w Zabrzu. Został pochowany na cmentarzu przy parafii św. Jana Chrzciciela w Zabrzu-Biskupicach.

Bogdan Stępień

Opracowano na podstawie:

REGINEK A. (2018). *Słownik biograficzny muzyków kościelnych i twórców religijnej kultury muzycznej na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 375.

WYLEŻOŁ J. *Krótkie sprawozdanie z I-szego etapu prac remontowych organów, które zakończone zostały dnia 15 listopada 83 r.*: Archiwum Parafii Katedralnej św. Ap. Piotra i Pawła w Gliwicach. Zespół akt: *Organy 2007-2009*.

WYLEŻOŁ J. *Ogólne sprawozdanie z drugiego i finalnego etapu prac remontowych organów, rozpoczętego 1.04.86 r. i zakończonego dnia 15.05.87 r.*: Archiwum Parafii Katedralnej św. Ap. Piotra i Pawła w Gliwicach. Zespół akt: *Organy 2007-2009*.

Relacja ustna z synem Damianem Wyleżołem z 21.01.2019 r.